

**ОКРЕМІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБОЮ ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ, СУБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ, ПРАВООХОРОННИМИ, СУДОВИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНАМИ
ПІД ЧАС ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ,
ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

**SEPARATE PRINCIPLES OF INTERACTION BETWEEN THE STATE FINANCIAL
MONITORING SERVICE OF UKRAINE, SUBJECTS OF STATE FINANCIAL MONITORING,
LAW ENFORCEMENT, JUDICIAL AND INTERNATIONAL BODIES DURING THE
PREVENTION AND COUNTERACTION OF LEGALIZATION (LAUNDERING)
OF PROCEEDS OBTAINED THROUGH CRIME**

**Сербин Р.А., д.ю.н., професор,
проректор, заслужений юрист України
Національної академії внутрішніх справ**

У статті автор досліджує окремі аспекти адміністративно-правового регулювання суб'єктів державного фінансового моніторингу. Автором констатовано, що для розроблення ефективного механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом важливим є удосконалення адміністративно-правових заходів, які здійснюються в означеній сфері на основі аналізу міжнародних актів, а також позитивного досвіду провідних іноземних держав та окремих міжнародних організацій. Акцентовано, що Європейський Союз, США та різні міжнародні органи постійно розробляють нові стратегії щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом важливим. У зв'язку з цим слід наголосити, що адміністративно-правове забезпечення потребує свого науково обґрунтованого вдосконалення, що має привести до створення узгодженої та цілісної системи правових норм, які б належним чином регламентували усю специфіку діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу. З огляду на це, є необхідність наукового пошуку напрямів та удосконалення адміністративно-правових регулювань щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом із вивченням позитивного досвіду окремих зарубіжних країн та міжнародних органів, які здійснюють контролюючу діяльність у цій сфері. У зв'язку із чим аналіз окремих засад взаємодії між Державною службою фінансового моніторингу України, суб'єктами державного фінансового моніторингу, правоохоронними, судовими та міжнародними органами під час запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Ключові слова: моніторинг, фінансовий моніторинг, державний фінансовий моніторинг, запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, взаємодія, міжнародна співпраця.

In the article, the author examines certain aspects of the administrative and legal regulation of subjects of state financial monitoring. The author stated that in order to develop an effective mechanism for combating the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, it is important to improve the administrative and legal measures implemented in this area based on the analysis of international acts, as well as the positive experience of leading foreign countries and individual international organizations. It is emphasized that the European Union, the United States and various international bodies are constantly developing new strategies to prevent and counter the legalization (laundering) of proceeds obtained through criminal means. In this regard, it should be emphasized that administrative and legal support needs its scientifically based improvement, which should lead to the creation of a coherent and coherent system of legal norms that would properly regulate all the specifics of the activities of the subjects of state financial monitoring. In view of this, there is a need for a scientific search for directions and improvement of administrative and legal regulations regarding the prevention and counteraction of legalization (laundering) of proceeds obtained through crime with the study of the positive experience of certain foreign countries and international bodies that carry out control activities in this area. Which is related to the analysis of certain principles of interaction between the State Financial Monitoring Service of Ukraine, subjects of state financial monitoring, law enforcement, judicial and international bodies during the prevention and counteraction of legalization (laundering) of proceeds obtained through crime.

Key words: monitoring, financial monitoring, state financial monitoring, prevention and countermeasures against legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, interaction, international cooperation.

Постановка проблеми. Забезпечення економічної безпеки держави та недопущення вчинення злочинів у сфері економіки можливо за умови боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом. Вчинення економічних злочинів підриває економічну та фінансову систему держави, посягає на законні інтереси як учасників бізнесу, так і його окремих елементів. Найчастіше «відмиті» грошові кошти, отримані злочинним шляхом, у подальшому застосовуються в підприємницькій діяльності з метою отримання доходу. Саме тому вивчення питання фінансового моніторингу популяризується та набуває особливої актуальності [1].

Ефективне функціонування фінансової системи відповідно до міжнародних стандартів є дуже важливим для подальшого розвитку України. Один із його чинників – існування досконалого механізму запобігання злочинам у цій сфері, зорієнтованого на їх протидію, зокрема на мінімізацію латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України (КК Укра-

їни). Ці та інші правопорушення у банківській системі, за оцінками фахівців, найбільш латентні (рівень латентності становить 80–90%, а до кримінальної відповідальності притягається не більше 15% осіб, про злочинні діяння яких стало відомо правоохоронним органам [2, с. 15; 3, с. 32–33; 4]). У зв'язку із цим взаємодія між Державною службою фінансового моніторингу України, суб'єктами державного фінансового моніторингу, правоохоронними, розвідувальними та судовими органами являється важливим важелем під час запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також необхідність удосконалення у цій сфері національного законодавства зумовило **актуальність обраної теми.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладним проблемам, пов'язаним з питанням взаємодії між Державною службою фінансового моніторингу України, суб'єктами державного фінансового моніторингу та правоохоронними органами під час запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочин-

ним шляхом приділяли увагу відомі вітчизняні та зарубіжні вчені в різних галузях, зокрема: С.А. Буткевич, О.Ю. Дрозд, Е.С. Дмитренко, Є.В. Зозуля, С.О. Павленко, В.Г. Севрук, В.В. Сухонос, Р.Ф. Турко, О.І. Харабериш, Т.О. Часова, С.С. Черняхський та інші.

Мета статті – аналіз окремих засад взаємодії між Державною службою фінансового моніторингу України, суб'єктами державного фінансового моніторингу, правоохоронними, судовими та міжнародними органами під час запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ні для кого не секрет, що організована злочинність проникає в органи влади і управління, правоохоронні органи, банки, небанківські фінансові установи, щоб отримувати необхідну інформацію і “кришу”. Крім того, для “відмивання” злочинних капіталів залучають керівників і службовців банків, заохочуючи їх грошовою винагородою. У відповідь банківські працівники сприяють злочинцям у дробленні рахунків, використанні банківського рахунку для масових операцій щодо внесків і видатків. Таким чином, маючи інформацію, злочинні організації за кілька місяців до перевірки банківської бухгалтерії припиняють операції і на рахунках залишають незначні суми, що не викликають підозри [3].

Найбільш поширеними способами відмивання коштів в Україні є: – незаконна конвертація грошових коштів з використанням фіктивних підприємств; – здійснення фінансових операцій з неліквідними цінними паперами; – використання зовнішньоекономічних операцій та рахунків з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах; – використання банківських платіжних засобів; – використання позабанківських електронних пластикових систем [5; 3].

Отже, правильно організована взаємодія правоохоронних органів містить значні потенційні можливості щодо зменшення кількості нерозкритих злочинів, здійснення профілактичних заходів, підвищення ефективності правоохоронної діяльності в цілому [6, с. 97]. Отже, взаємодія є обов'язковою категорією для успішного здійснення будь-якої спільної діяльності. Не є винятком під час запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, адже ефективність поєднання сил і засобів правоохоронних органів забезпечить найбільш швидке притягнення до відповідальності винних у вчиненні протиправного діяння [7, с. 267; 8; 1].

Для того, щоб протидіяти “відмиванню” коштів в Україні, центральною ланкою ефективного боротьби з цим злом є кримінальне переслідування винних, а норми превентивного законодавства спрямовані на установи та професії, які найчастіше використовуються злочинцями для відмивання коштів. Такі установи характеризуються певною закритістю, мотивуючи це банківською, комерційною таємницею або конфіденційною інформацією. Проте, враховуючи потенційну можливість залучення зазначених установ до кримінальної діяльності, момент поінформованості є необхідним елементом як для злочинної організації, так і для правоохоронних органів щодо запобігання відмиванню коштів. Саме тому в Україні був створений інститут державного контролю – фінансовий моніторинг, який за наслідками впливу можна розглядати як пасивну форму контролю за відстеженням конкретної ситуації, наприклад, у банківській сфері [3].

На Державну службу фінансового моніторингу України покладена функція реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; збирання, оброблення та проведення ана-

лізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансуванню розповсюдженні зброї масового знищення та інше [9; 1].

Національний банк України на офіційному сайті повідомляє, що банк здійснює фінансовий моніторинг, щоб запобігти використанню банківської системи України для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Здійснюючи фінансовий моніторинг, банки і небанківські фінансові установи перевіряють клієнтів та аналізують фінансові операції. У разі виявлення підозрілих операцій банки інформують Державну службу фінансового моніторингу та правоохоронні органи України. Доцільно зазначити, що банк має на меті надавати інформацію контролюючим органам щодо підозрілих фінансових операцій [10; 1].

Отже, наприклад, нормативно-правовим забезпеченням міжнародного співробітництва України у боротьбі зі злочинністю є чимало законодавчих актів, міжнародних угод, які в сукупності визначають засади зовнішньої політики держави у сфері протидії злочинності. Так, ст. 2 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 21 червня 2018 р. визначає, правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, цей та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти. А також ст. 24 визначає, що: міжнародне співробітництво з питань національної безпеки є однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки і спрямовується на захист національних інтересів України; засади міжнародного військово-технічного співробітництва визначаються законодавством України; міжнародне співробітництво з питань національної безпеки здійснюється під загальним керівництвом Президента України [11; 2].

Споріднені органи, які у світовій практиці одержали назву органів фінансової розвідки (FIU, від англ. Financial Intelligence Unit) [12], створені у більшості держав для здійснення контролю за фінансовими інститутами, для збирання, аналізу та передавання інформації про операції, які підлягають фінансовому моніторингу. У США – це Департамент із посилення боротьби з фінансовими злочинами; у Канаді – Центр аналізу фінансових операцій; у Японії – Японський офіс фінансової розвідки; у Греції – Спеціальний комітет боротьби з відмиванням грошей; в Аргентині – Комітет з фінансової інформації; у Бразилії – Рада з контролю за фінансовою діяльністю; у Мексиці – Генеральний директорат для розслідування транзакцій і Агентство боротьби з відмиванням грошей; у Бельгії – Сектор оброблення фінансової інформації [12; 13]. За своїм статусом вони функціонують не лише як органи виконавчої влади, а і як адміністративні органи (у Сполучених Штатах Америки), поліцейські підрозділи (в Австрії, Мексиці), органи юстиції (в Аргентині) [14, с. 10; 4].

У свою чергу міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю як напрям кримінальної політики держави має різні аспекти, серед яких можна зазначити інформаційно-аналітичний, організаційно-правовий, методичний та ресурсний аспекти [15, с. 65; 16, с. 731]. Насамкінець, хотілося б наголосити, що використання зарубіжного досвіду повинно співвідноситися із національною правовою системою, її специфікою та реаліями, а не являти собою захоплення звучними і зовні привабливими назвами тієї чи іншої структури [17].

¹ Погребницький М.Л. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у протидії контрабанді зброї та боєприпасів. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2022/3/50.pdf>

² Погребницький М.Л. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у протидії контрабанді зброї та боєприпасів. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2022/3/50.pdf>

Висновки. Ми підтримуємо позицію Т.О. Часової, що проблема легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в останні роки набула особливого значення, оскільки загрожуватиме економічній безпеці країни. Саме тому держава впроваджує заходи посиленого контролю у вказаному питанні шляхом нормативно правового регулювання фінансового моніторингу. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення» визначив фінансовий моніторинг як сукупність заходів, які вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моні-

торингу. Необхідно зазначити, що в рамках кримінального провадження з метою вирішення спірних питань доцільно проводити фінансовий моніторинг діяльності підозрілих активностей, які зв'язані з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом. Особливо це стосується економічних злочинів, де фігурують чималі грошові кошти [1].

Враховуючи зазначене подальші наукові дослідження повинні бути спрямовані на розробку системи адміністративних, організаційних й тактичних механізмів (прийомів) запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також удосконалення адміністративно-правового регулювання фінансового контролю та моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України з урахуванням міжнародного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Часова Т.О. Використання фінансового моніторингу під час розслідування злочинів у сфері економіки. *Часопис Київського університету права* № 2. 2020. С. 389-386.
2. Чернявський С.С. Злочини у сфері банківського кредитування (проблеми розслідування та попередження): навч. посіб. / С.С. Чернявський; за заг. ред. О.М. Джужі. К.: Юрінком Інтер, 2003. 257 с.
3. Сухонос В.В. Взаємодія прокуратури із суб'єктами фінансового моніторингу. *Вісник прокуратури*. 2010. № 12. С. 30–35.
4. Дмитренко Е.С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2014. № 1. С. 43–50. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2014/43-dmytrenko.pdf>.
5. Користін О. Є., Чернявський С. С. Протидія відмиванню коштів в Україні. Правові та організаційні засади правоохоронної діяльності: навч. посібник / Київський національний ун-т внутрішніх справ; Проект Ради Європи з питань боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні MOLI-UA-2. – К.: КНТ, 2009. С. 396-426.
6. Хараберюш О.І. Особливості взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України щодо протидії організованим злочинним угрупованням у сфері нелегальної міграції. *Право і Безпека*. 2006. Т. 5. № 5. С. 97–100.
7. Чучко С. Особливості взаємодії правоохоронних органів у розслідуванні шахрайства в купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 267–271.
8. Севрук В. Г. Міжнародне співробітництво оперативних та інших підрозділів правоохоронних органів під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2021. № 2. С. 80-89.
9. Офіційний інтернет-сайт Державної служби фінансового моніторингу. URL: <http://www.sdfm.gov.ua/>.
10. Офіційний інтернет-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/supervision/monitoring>.
11. Про національну безпеку України: закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
12. Отмывание грязных денег: международные и национальные системы противодействия / [А.И. Рымарук, Ю.М. Лысенков, В.В. Капустин, С.А. Синянский]; под ред. А.И. Рымарука. – К.: Юстиниан, 2003. 544 с.
13. Буткевич С.А. Адміністративно-правовий статус Державного комітету фінансового моніторингу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.А. Буткевич; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2009. 19 с.
14. Турко Р.Ф. Аналіз досвіду Сполучених Штатів Америки та Німеччини у боротьбі з відмиванням доходів, здобутих незаконним шляхом, за допомогою банківської системи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.4. С. 268–275.
15. Зозуля Є.В. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України: історико-правове дослідження : монографія. Донецьк : ДЮІ, 2014. 802 с.
16. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: правові та організаційно-тактичні засади: монографія. Київ: ДП «ІНФОТЕХ», 2022. 1092 с.
17. Севрук В.Г., Павленко С.О. Міжнародні стандарти реформування національної муніципальної поліції. *Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні [Текст] : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 9 квіт. 2016 р.) / [ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 253-255.